

Валентин Малиновський

доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та державного управління Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк)

ВПЛИВ ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ЗБОРІВ НРУ НА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЇ

28 лютого 1992 р. у Палаці культури Київського політехнічного інституту розпочалися ІІІ Всеукраїнські Збори Народного Руху України – визначальні, етапні в розвитку цієї наймасовішої та найвпливовішої громадсько-політичної організації. У Зборах взяли участь 864 делегати від 27 крайових організацій, 150 гостей від різних партій, громадських організацій і державних органів, інших держав.

Збори проходили після виборів Президента України, в ході яких виявилися суттєві розбіжності всередині Руху, що потребувало відповідного реагування. Після ІІ Зборів НРУ більшість рухівців, первинних осередків, районних організацій бачили на посаді Президента України В. Чорновола. Однак, керівництво Руху не сприймало цієї кандидатури, хоча не рахуватися з позицією більшості рухівського середовища воно не могло. В Ухвалі Центрального Проводу НРУ від 20 липня йшлося: «...Обговоривши можливих претендентів на посаду президента, Центральний провід пропонує для висунення від Народного Руху України кандидатуру члена Руху, народного депутата України, голову Львівської обласної Ради народних депутатів Вячеслава Чорновола...»¹ При цьому Голова НРУ І. Драч та член Центрального Проводу Б. Тернопільський висловилися проти цієї кандидатури, а Л. Скорик заявила, що вважає за недоцільне вибирати Президента України в нинішніх суспільно-політичних умовах, а тому не підтримала жодної кандидатури².

Велика Рада Руху 1 вересня підтримала Ухвалу Центрального Проводу і офіційно висунула В. Чорновола кандидатом на посаду Президента України. Із присутніх на сесії 91 члена, за це рішення проголосувало 57 осіб, однак 30 були проти³. Цей результат підтвердив, що у керівництві НРУ не було єдності щодо цієї кандидатури. І вже незабаром це стане очевидним для всіх: Політична Рада НРУ, очолювана М. Горинем, всупереч рішенню Великої Ради НРУ, підтримала

---

¹Провісники свободи, державності і демократії: документи і матеріали. До 20-ї річниці створення Народного Руху України. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2009. С. 198.

² Гончарук Г. І. Народний Рух України. Історія. Одеса: Астропринт, 1997. С. 120.

³ Там само. С. 121.

кандидата від УРП Л. Лук'яненка. Цього ж кандидата підтримали Голова НРУ І. Драч та його заступник М. Поровський.

Сам В. Чорновіл так пов'язував виборчу кампанію з позицією керівництва Руху: «Розкол Руху з ДемПУ та УРП назривав. Виявився він і під час президентських виборів. ДемПУ та УРП не тільки виставили своїх кандидатів на посаду Президента, але й розгорнули боротьбу проти кандидата Руху. Частина членів Центрального Проводу Руху активно використовувала пресу, радіо, телебачення для боротьби проти рухівського кандидата, посилаючись на те, що рішення Великої Ради Руху для них має рекомендаційне значення, а рішення партій, членами яких вони є, – обов'язкове для виконання»⁴.

Таким чином, на початку 1992 р. НРУ перебував у доволі складній ситуації, що потребувала кардинального вирішення. Зокрема, не лише злагодити зазначений конфлікт, а й вирішити питання майбутнього розвитку цієї громадсько-політичної організації, подолати різновекторне бачення місця і ролі Руху в нових суспільно-політичних умовах керівництвом і низовими осередками.

Таким чином, Збори мали дати відповідь на кардинальне питання – яким надалі має бути Рух:

1) широкою коаліцією всіх національно-демократичних сил навколо ідеї утвердження державної незалежності України та побудови демократичного громадянського суспільства;

2) політичною партією, в якій буде неможливим перебування членів інших партій, найперше УРП і ДемПУ.

Ідеологами першого підходу були І. Драч та М. Горинь, які тоді очолювали Демократичну та Республіканську партії, апологетом другого – В. Чорновіл, який залишив посаду голови Львівської обласної Ради для того, щоб зосередитися на діяльності НРУ. Волинська делегація підтримувала позицію В. Чорновола, якого Координаційна рада ВКО НРУ 16 лютого висунула кандидатом на голову Народного Руху України. Такої ж позиції дотримувалися Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Луганська, Полтавська, Одеська крайові організації.

Для підсилення своєї позиції, керівництво НРУ заручилося підтримкою новообраного Президента України Л. Кравчука, який бажав залучити Рух у союзники. Він виступив у перший день роботи Зборів. Серед іншого зазначив: «Що стосується організаційних форм діяльності Руху, то я виступаю за його відокремленість від будь-якого політичного сектантства, вузькоєгоїстичних політичних інтересів та цілей, за широко гуманістичний, демократичний і

---

⁴ Там само. С. 125.

відкритий характер його дій. Я щиро сподіваюся, що ці Збори чітко і недвозначно визначать позицію Руху в новій політичній ситуації, в колі тих важливих завдань, які стоять перед українською державою.

Коротка, але насичена історія Руху засвідчує його щасливе вміння правильно обирати тактику і стратегію задля вирішення загальнонаціональних проблем. Я вірю, що ідея української державності буде тим консолідуючим фактором, який об'єднає зусилля Президента і зусилля Народного Руху України. Принаймні Президент готовий до такої співпраці. І та наша спільна робота не буде марною. Як наслідок, український народ, народ добрий, миролюбний, працьовитий, займе належне йому місце у світовому співтоваристві. Слава Україні!»⁵

Голова НРУ І. Драч у своєму виступі наголосив: «Зараз ситуація змінилася таким чином і настільки, що Рух уже зобов'язаний ставити питання про розширення своєї присутності в усіх органах державної і місцевої влади...

Але сама проблема – чи залишити Рух таким, яким він досі склався, в якій мірі необхідно удосконалювати його структуру, світоглядні та організаційні засади – така проблема на часі...

Я хочу заявити з усією відповідальністю, що причини для чвар, а особливо для розколу Руху, про які так багато – то панічно, то зловтішно – говориться нині вже й у масових аудиторіях – немає.»⁶

У своєму виступі М. Горинь зазначив: «Я відстоюю думку, що Рух повинен бути консолідуючою організацією демократичних сил України. Вона впливає з мого ставлення до Руху, як конструктивної державотворчої сили. Тільки об'єднана демократія може взяти на себе відповідальність за кадрове оновлення управлінських структур чи підготуватися до наступних виборів. Тільки об'єднана демократія здатна чинити опір деструктивним силам на місцях і в центрі... Основні партії та організації готові входити в Рух і як індивідуальні і як асоціативні члени. Я підтримую цю ідею... Хочу лише додати, що протягом січня ми провели ряд консультацій з більшістю політичних партій і громадських організацій. Підсумком таких консультацій стала нарада 1 лютого 1992 року. Всі її учасники засвідчили готовність і надалі об'єднуватися в Народному Русі України і оформити в ньому асоціативне членство»⁷.

Вячеслав Чорновіл виголосив промову, місцями різку, друкований текст якої був розданий всім делегатам Зборів. Вона знайшла найбільшу підтримку

---

⁵Виступ Президента України Леоніда Кравчука. *Народна газета*. 1992. Березень. № 8 (37). С. 5.

⁶Майбутнє Руху, майбутнє України: доповідь голови Руху Івана Драча. *Народна газета*. 1992. Березень. № 8 (37). С. 2–3.

⁷Роль і місце Руху в політичній структурі України: доповідь Михайла Гориня. *Народна газета*. 1992. Березень. № 8 (37). С. 6.

делегатів Зборів. Це пояснювалося тим, що його тези були найбільш близькими для рухівців первинних осередків. Наведемо окремі з них: «Я хочу запитати тих людей, які затято пропагують ідею «Рух – не опозиція. Рух – опора Президента», чи розуміють вони, що саме ототожнення Руху із такою практикою державного будівництва означатиме виродження Руху і неминучий його занепад. Низові організації, активісти Руху, які мають на місцях справу з тим же самодурством номенклатури, ніяк не можуть зрозуміти, що ж це має значити – Рух на службі у вищій виконавчій влади. Така практика скомпрометує Рух, позбавить його політичного авторитету і підтримки широких мас населення. І не треба боятися слова опозиція – ми й так залишилися в опозиції – адже ніякої реальної участі у формуванні державної політики Рух не брав і не бере. І ніхто йому таку роль передавати, звичайно, не збирається...

Президент буде напівсуверенну номенклатурну державу в «братній сім'ї» народів СНД, метою Руху є і повинна залишатися побудова самостійної демократичної Української держави... Що ж до Президента, то ми підтримуємо ті його кроки, які служать розбудові державності, і опонуємо тим, які ту розбудову гальмують. Брати ж на себе відповідальність за кожен крок Президента, який не нами обраний і жодних зобов'язань перед нами не брав, означало б для Руху самогубство...»⁸

З цього приводу Л. Лук'яненко у своїй праці «Де добрий шлях?» зауважив: «... Ні, шановні друзі, не був він (Л. Кравчук – прим. автора) із нами. Він із нами в одному – прийняв ідею незалежності України, у всьому іншому він із ними. Погляньте, ким він себе оточив, і побачите, яку політику він планував. То правда, що жага В. Чорновола до влади так заповонила його свідомість, що він не міг змиритися з перемогою Л. Кравчука і допікав його за всякої нагоди, проте задля справедливості потрібно сказати, що Чорновіл не зірвав зближення Президента з РУХом. Такого зближення Кравчук і не планував. Погляньмо не на слова, а на діла Президента. Відомо, що не можна проводити нову політику старими людьми, а Президент оточив себе своїми старими комуністичними колегами. Чого Президент не покликав до влади політиків-реформаторів? Як можна реформувати економіку захисниками старого економічного ладу? Отже, слова про співпрацю з РУХом – це мильна бульбашка, а не справжній намір Кравчука»⁹.

На другий день Зборів, після обговорень кандидатур на посаду голови НРУ, переважна більшість крайових організацій, в тому числі Волинська, підтримали В. Чорновола. Лише дві крайові організації – Харківська та

⁸ Виступ В'ячеслава Чорновола. *Народна газета*. 1992. Березень. № 8 (37). С. 4–5.

⁹ Лук'яненко Л. Де добрий шлях? Київ: УРП, 1994. С. 60–61.

Рівненська проголосували проти Чорновола. У відповідь І. Драч несподівано для більшості зачитав заяву від імені частини делегатів про призупинення роботи Зборів. У ній, зокрема йшлося: «... Наш Рух утворився як відкрита громадсько-політична організація, що об'єднала всі демократичні сили довкола великої ідеї державної незалежності України та побудови демократичного суспільства. Ми переконані, що і сьогодні у свідомості більшості громадян як і в Україні, так і за її межами Рух сприймається саме як об'єднання всіх демократичних сил. А тому ми не можемо брати участь у виборах керівних органів, коли подальша діяльність Руху в найкритичніший для незалежності України час зводиться до ролі опозиції, звужується його соціальна база шляхом ускладнення участі у ньому демократичних політичних організацій.

В ситуації, що склалася, пропонуємо наступне:

– делегатам, котрі підтримують нашу позицію, призупинити подальшу участь у роботі Всеукраїнських Зборів, підтвердити повноваження членів Центрального Проводу та центральних керівних органів, які підтримують нашу позицію;

– провести перереєстрацію всіх осередків Руху, надавши змогу кожному членові Руху зробити добровільний вибір, де йому залишатись: в опозиційному Русі чи НРУ, як державотворчому громадсько-політичному об'єднанні, зорієнтованому критично до всіх дій влади, що суперечать програмі Руху;

– через три місяці провести другий етап Всеукраїнських Зборів, на якому прийняти зміни до Статуту, нову Програму та обрати нове керівництво...

Пропонуємо делегатам, котрі підтримують нашу позицію, провести завтра окреме засідання, на якому вирішити організаційні питання»¹⁰.

Настала криза і загроза розколу. На щастя, перемогла політична мудрість. Після тривалих переговорів було знайдене компромісне рішення про утворення узгоджувальної комісії. Замість одного Голови НРУ було запропоновано очолити організацію одночасно трьом головам – Драчу, Гориню і Чорноволу. Схвальну реакцію делегатів отримало рішення про департизацію керівних органів НРУ. Відповідно, І. Драч склав із себе повноваження співголови ДемПУ, а М. Горинь заявив про свій вихід з УРП. Однак, більшість делегатів розуміли, що цей тріумвірат є тимчасовим компромісом, а одноособове головування Чорновола – лише питання часу. Про це свідчив і затверджений Зборами склад Центрального Проводу, дві третини якого склали особи, названі Чорноволом і лише сім членів були прихильниками політики Драча і Гориня¹¹. Серед заступників співголів також переважали люди В. Чорновола – М. Бойчишин і О. Лавринович.

¹⁰ Ковтун В. Історія Народного Руху. Київ, 1995. С. 282–283.

¹¹ Там само.

У зв'язку з новою політичною концепцією, у Програмі Руху було відкориговане головне завдання НРУ: утвердження державної незалежності України та розбудова Української держави як демократичної республіки. Рух перебуватиме у вибірковій опозиції до нинішньої виконавчої влади і Президента України, коли їхні дії суперечать Програмі та завданням НРУ. Збори заявили про свою вимогу відставки нинішнього Уряду, очолюваного Вітольдом Фокіним¹².

Після цих Зборів Руху 7 березня з'явилася Заява УРП, в якій йшлося: «... УРП вважає своїм обов'язком заявити, що не входить і надалі не нестиме відповідальності за політику і діяльність нової політичної організації, котра присвоїла собі спільну назву демократичних сил – Народний Рух України...»¹³

Натомість, Демократична партія України у своїй Заяві від 9 березня зазначила: «... Демпартія виступає за збереження Руху з його первісною метою – консолідації суспільства навколо ідей демократії та державної незалежності України. Відповідно до нових обставин потрібна реорганізація Руху в коаліцію партій та громадських організацій. ДемПУ має намір стати учасником такої коаліції...»¹⁴

Таким чином, III Всеукраїнські Збори НРУ відіграли визначальну роль у подоланні парадигмального конфлікту, що міг завершитися розколом. За їх підсумками очевидну перемогу отримала позиція В. Чорновола, підтримана переважною більшістю делегатів. Фактично, вже на цих Зборах він міг бути обраним Головою НРУ, однак, це, у свою чергу, могло б призвести до остаточного розколу Руху. З метою уникнення такого негативного сценарію, В. Чорновіл погодився на компроміс – запровадження інституту співголів – доволі неефективної моделі управління політичною організацією, однак, в умовах, що склалися – єдино правильною. У результаті – розколу вдалося уникнути, і це стало головним підсумком III Всеукраїнських Зборів НРУ. Однак, відтепер РУХ узяв курс на політичну структурування, фактичне перетворення масової громадсько-політичної організації у політичну партію, що згодом остаточно підтвердили IV Збори НРУ, котрі відбулися у грудні 1992 року.

---

¹² Зубков А. Голів – трос. Рух єдиний. *Народна газета*. 1992. Березень. № 8 (37). С. 1.

¹³ Ковтун В. Історія Народного Руху. Київ, 1995. С. 287.

¹⁴ Ковтун В. Історія Народного Руху. Київ, 1995. С. 289.

Малиновський Валентин. Вплив III Всеукраїнських Зборів НРУ на подальший розвиток організації. У статті розглянуто хід і результати III Всеукраїнських Зборів НРУ. Проаналізовано два підходи майбутнього розвитку цієї громадсько-політичної організації. За підсумками Зборів очевидну перемогу здобув підхід, запропонований В. Чорноволом, що й визначив майбутній розвиток Руху.

Ключові слова: III Всеукраїнські Збори НРУ, В. Чорновіл, І. Драч, М. Горинь, Президент України Л. Кравчук, ДемПУ, УРП.

Malynovskyi Valentyn. Influence of the Third All-Ukrainian Assembly of the NRU on further development of the organization. The article deals with the course and results of the Third All-Ukrainian Assembly of the Rukh. Two approaches to the future development of this socio-political organization are analyzed. Following the results of the Assembly, the approach, proposed by V. Chornovil, has obvious victory, which determined the future development of the Rukh.

Key words: III All-Ukrainian Assembly of the NRU, V. Chornovil, I. Drach, M. Goryn, President of Ukraine L. Kravchuk, DemPU, URP.